

www.youthxchange.net - mot en bærekraftig livsstil

youthXchange

en verktøykasse for ansvarlig forbruk - VEILEDNINGEN

Copyright © 2002 UNESCO-UNEP

Denne publikasjonen kan gjengis i sin helhet eller delvis til ikke-kommersiell bruk og i undervisningssammenheng uten spesiell tillatelse fra rettighetshaver dersom kilden blir oppgitt. UNESCO-UNEP vil gjerne ha kopi av enhver publikasjon som benytter dette heftet som kilde.

Publikasjonen må ikke benyttes for videresalg eller annet kommersielt formål uten at skriftlig tillatelse er gitt av UNESCO-UNEP.

Første utgave 2002

Betegnelser som brukes og stoff som presenteres i dette heftet må ikke tolkes slik at de gir uttrykk for noen som helst mening fra UNESCOs eller UNEPs side om den rettslige statusen til noe land, territorium, by eller område eller dets myndigheter eller om hvor dets grenser går.

Dessuten representerer ikke synspuntene som kommer til uttrykk nødvendigvis UNESCOs eller UNEPs avgjørelser eller vedtatte politikk. Omtalen av varemerker eller kommersielle prosesser betyr heller ikke en godkjenning av disse.

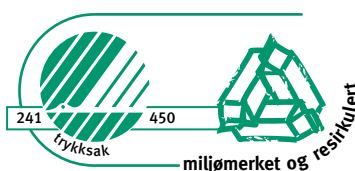
Norsk utgave:
1. opplag 30 000 3/2005
Layout: Digitalpress AS
Trykk: Hippopotamus AS

ISBN: 82-7166-149-3

Forbrukerrådet

Adresser:

Internett: www.forbrukerradet.no
E-post: post@forbrukerradet.no
Post: Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo
Kontor: Rolf Wickstrøms vei 15, 0404 Oslo
Telefon: 815 58 200
Telefaks: 23 40 05 04

youth **X**change

m o t e n b æ r e k r a f t i g l i v s s t i l

VEILEDNINGEN

e n v e r k t ø y k a s s e f o r a n s v a r l i g f o r b r u k

FNs
organisasjon
for utdanning,
vitenskap og
kultur

FNs
miljøvernprogram

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

FORBRUKERRÅDET

UNESCO og UNEP ønsker å takke for den tid og energi som er lagt ned i å lage en veiledning til youthxchange.

Denne veiledningen ble laget og tilrettelagt av META (Media, Ecology and Technology Association), UNEP Division of Technology, Industry and Economics (DTIE) og UNESCO Division for the Production of Quality Education (ED/PEQ/ESD), i samarbeid med Consumers International.

Teamet fra META bestod av: Patriza Lugo Loprieno og Madhavi Bhatt (prosjektidé, produksjon og design), og Peter Williams (prosjektassistent). Arbeidet ble koordinert av Isabella Marras, assosiert programansvarlig ved UNEP-DTIE og Julia Heiss, programspesialist ved UNESCO-ED/PEQ/ESD. Christine Knights og Alina Tugend fra Consumers International ga råd og hjelp med redigering av heftet. En spesiell takk rettes til Bas de Leeuw, koordinator for programmet for bærekraftig forbruk ved UNEP-DTIE, for all støtte til prosjektet.

Tidlige utkast av veiledningen ble oversendt til noen aktører som hadde anbefalt UNEP og UNESCO å etablere informasjonsmateriale til bruk overfor unge i undervisning om bærekraftig forbruk. Dette inkluderer blant annet deltakerne på UNEP/UNESCO's ekspertmøte om ungdom, bærekraftig forbruk og livsstil, som ble holdt i Paris 6-7 november 2000.

Den norske utgaven er oversatt og tilrettelagt av Anne Solgaard, John Hille og Lone Singstad Pålshaugen under ledelse av Forbrukerrådet ved Eli Karlsen og Jarle Langeland.

Kan vi velge fremtiden?

Som ung i dag har du sikkert forventninger og drømmer knyttet til fremtiden. Akkurat nå ønsker du deg kanskje en ipod, men tenker du lenger fremover, ser du kanskje for deg en morsom og spennende jobb, et bosted, kanskje en bil, feriereiser og selvsagt familie og gode venner. Hvor mange materielle saker og ting som er med i dine fremtidsdrømmer vil være ulikt fra person til person. De kommersielle krefter vil uansett forsøke å påvirke oss alle til å ønske oss mer enn vi både har råd til og bruk for. Vårt overforbruk gjør at det er nødvendig å stille oss noen grunnleggende spørsmål, som egentlig er helt personlige:

- ‡ Betyr en økning i vårt personlige materielle forbruk at vi blir mer lykkelige og tilfredse med livet? Blir vi mer tilfredse når vi bestemmer oss for å kjøpe enda mer?
- ‡ Kan våre egne valg påvirke fremtiden – har det noen hensikt?

Både dette heftet, miljolare.no, og mange andre sider på Internett, kan gi fakta og bakgrunnsmateriale for å gjøre deg opp egne, personlige meninger om slike viktige spørsmål.

Fremtiden krever at vi gjør oss opp en mening om hvordan vi – hver og en av oss - kan bidra til en bærekraftig utvikling, og hvilke mulige valg og handlingsalternativer vi har som forbrukere.

Jorda står overfor en alvorlig krise. Økonomisk og sosial utvikling legger press på miljøet. Lite miljøeffektive produksjons- og forbruksmønstre fører, sammen med skjev fordeling, til økte forskjeller mellom nord og sør.

Beregninger har vist at dersom resten av verden skulle forbruke på samme måte som dagens rike land, så hadde vi trengt fire ekstra jordkloder for å møte behovene.

Ungdom er en viktig gruppe i dagens forbrukersamfunn. Vanene de utvikler i dag kommer til å spille en viktig rolle for forbruksmønstrene i framtida. Deres beslutninger som forbrukere har økende innflytelse på markeder og livsstiler. De fortjener derfor spesiell oppmerksomhet i arbeidet for å endre vårt sløsende forbruksmønster til et som er mer forenlig med en bærekraftig utvikling.

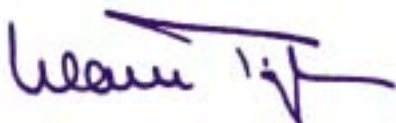
FNs miljøprogram (UNEP) vil understreke viktigheten av og det preserende behovet for en verdensomspennende endring i produksjons- og forbruksmønstre og holdninger.

FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO) understreker for sin del den rollen utdanning spiller i å forme holdninger, verdier og atferd og samtidig for å utvikle den kompetansen, ferdighetene og engasjementet som trengs for å skape en bærekraftig framtid.

Gjennom youthxchange prøver UNEP og UNESCO å vise ungdom at det er mulig for oss alle å omsette vårt håp om en bedre verden til handling i hverdagen.

Klaus Töpfer
Eksekutivdirektør i UNEP

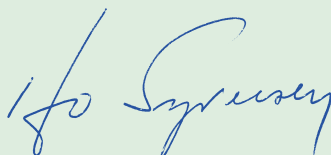
Koïchiro Matsura
Generaldirektør i UNESCO

Selvsagt gjelder disse spørsmålene uansett alder. Vi er alle avhengige av å utvikle bedre forbruksvaner, slik at vi kan ta vare på jorda på en bedre måte. Men jeg vil tilføye at dette gjelder særlig for ungdom, fordi de unge har mange år foran seg, og selv må leve med alle konsekvensene av dagens høye materielle forbruk.

En takk til UNEP - som har nedlagt et stort arbeid for å fremme dette materialet internasjonalt! Og det samme til *Forbrukerrådet*, *Idébanken* og miljolare.no, som har stått på for å få frem og formidle den norske utgaven som du nå leser.

Lykke til med bruken av heftet og lykke til med dine egne valg!

Hans Olav Syversen
Statssekretær
Barne- og familiedepartementet.

6 Bærekraftig forbruk

Begrepet. Faktor 4 og Faktor 10. Verktøy for forandring.

8 YXC-prosjektet

Ungdom i verden. Informasjonssamfunnet. UNEPs og UNESCOs initiativ om ungdom og bærekraftig forbruk.

10 Å legge om til en bærekraftig livsstil

Bærekraftig forbruk - et mangfoldig tema. Fakta og tall. Emneinndeling

12 Å bry seg

Matvarekrise. Behov for mer informasjon. Hvordan minske bruken av kjemikalier? Luftforurensning i byene.

16 Daglige reiser

Transport. CO2-utslipp. Bilavhengighet.

18 Lange reiser

Masseturismens virkninger. Bærekraftige ferier.

20 Mindre avfall

Produksjon: fakta og tall. Miljødesign. De fem gode R'ene.

25 Bærekraftig energibruk

Forbruk: fakta og tall. Fornybar energi. Energisparing.

28 Værmelding

Klimaendringer. Nedbryting av ozonlaget. Fakta og tall.

31 Spar vann, trygt vann

Forbruk: fakta og tall. Ulikheter mellom Nord og Sør: et kritisk spørsmål.

34 Kjøp uten smerte

Barnearbeid. Retten til utdanning. Arbeidsforhold, likestilling og menneskerettigheter.

39 Lev og la leve

Dyreforsøk og mishandling. Biologisk mangfold. Truede arter.

43 Gjør noe!

Globalisering, opplyste valg, forbrukerbevissthet. Etisk investering.

47 Oppdag den globale landsbyen

Medieferdigheter. Reklamens påvirkning. Dine rettigheter og plikter. Idoler og publikum.

50 Nettverksbygging

Hvorfor Internet? Nettverksbygging som et opplæringsverktøy. www.youthxchange.net: vårt nettsted.

Innhold**Idébank med gode eksempler**

På Stiftelsen Idébankens nettsted www.ide-banken.no finner du flere hundre konkrete eksempler på hvordan folk handler lokalt for å fremme en bærekraftig utvikling. Klikk på "Gode eksempler", "Gå til databasen" og "Søk i hele databasen" for å få en oversikt over temaene som dekkes. Under knappen "Redskapsbua" på samme nettsted finner du lengre artikler, som både gir bakgrunnsinformasjon om bærekraftige løsninger og tips til handling. Temaene her spenner fra miljøeffektive kjøretøy og økologisk jordbruk til rettferdig handel.

Globalis.no – et interaktivt verdensatlas

På Globalis finner du en stor samling med fakta og statistikk fra FNs medlemsland. Med få museklikk kan du selv produsere fargerike kart og grafer som viser verdens tilstand på ulike områder. Målet med Globalis er å formidle likheter og ulikheter i det menneskelige samfunn og hvordan vi påvirker livet på planeten, primært med visuelle hjelpemidler.

Globalis er utviklet av FN-sambandet i samarbeid med UNEP/GRID-Arendal og Høgskolen i Hedmark. Prosjektet er støttet av Utenriksdepartementet og NORAD. Se www.globalis.no.

Kilder

Nettsteder, bøker og artikler som er nevnt i den internasjonale delen av veiledningen.

Bærekraftig forbruk

- ÿ *Verdenskommisjonen for miljø og utvikling: Vår felles framtid, Tiden norsk forlag 1987*
- ÿ *UNEP, Youth and Sustainable Consumption, Nairobi/Paris, October 1999*
- ÿ *Weizsäcker, Ernst von, Amory B. Lovins og L. Hunter Lovins: Factor Four: Doubling wealth, Halving resource use, Earthscan Publications, UK, 1998*
- ÿ www.factor10-institute.org
- ÿ www.unesco.org/education

YXC-prosjektet

- ÿ www.uneptie.org/sustain
- ÿ www.unesco.org
- ÿ *Population Reference Bureau, The World's Youth 2000, www.prb.org*
- ÿ www.youthxchange.net

Å legge om til en bærekraftig livsstil

- ÿ *Human Development Report 1998, Consumption for Human Development, <http://hdr.undp.org> -søk etter 1998*
- ÿ http://www.panda.org/news_facts/publications/general/livingplanet/index.cfm
- ÿ *Vidal John, "Scandal of the food Britain throws away", The Guardian, 4. april 2000*

Å bry seg

- ÿ *Sustainable Agriculture, Food and Environment Alliance www.sustainweb.org*
- ÿ www.foodbiotech.org
- ÿ www.chem.unep.ch/pops
- ÿ *"Casa verde casa", La Nuova Ecologia, April 1992, s. 18-31*
- ÿ *Pest Management at the Crossroads, www.pmac.net*

Daglige reiser

- ÿ *Standard's and Poor's DRI, World Car Industry Forecast Report, London 2000*

- ÿ www.eltis.org
- ÿ *US General Accounting Office, Washington 2000*
- ÿ www.wbcscdmobility.org
- ÿ www.wri.org
- ÿ www.carbusters.ecn.cz

Lange reiser

- ÿ www.uneptie.org/tourism
- ÿ www.world-tourism.org
- ÿ www.wttc.org
- ÿ www.ecotourism.org
- ÿ www.green-travel.org
- ÿ www.greenlobe21.com
- ÿ www.sierraclub.org
- ÿ www.pirt.org
- ÿ www.toinitiative.org/good_practices

Mindre avfall

- ÿ www.europa.eu.int/comm/environment/waste/facts_en
- ÿ www.svtc.org
- ÿ www.cfsd.org.uk/
- ÿ www.o2.org
- ÿ www.cfd.rmit.edu.au/
- ÿ www.wastewatch.org.uk
- ÿ www.recycle.ne

Bærekraftig energibruk

- ÿ www.wri.org/
- ÿ *Clayton, Caroline, Dirty Planet: The Friends of the Earth Guide to Pollution and what you can do about it. Livewire Books, London, 2000.*
- ÿ www.fuelcellpark.com
- ÿ www.npower.com/juice
- ÿ www.eren.doe.gov
- ÿ www.eccj.or.jp
- ÿ www.energystar.gov
- ÿ www.eu-greenlight.org
- ÿ www.caddet.org

Værmelding

- ÿ www.ipcc.ch
- ÿ unfccc.int/
- ÿ www.greenpeace.org/international_en/
- ÿ www.grida.no/climate
- ÿ www.cool-companies.org
- ÿ www.uneptie.org/ozonaction
- ÿ unfccc.int
- ÿ www.worldwildlife.org/climate/projects/climate_savers.cfm

Spar vann, trygt vann

- ÿ www.thewaterpage.com
- ÿ www.gpa.unep.org
- ÿ www.panda.org/livingwaters/initiatives/wetlands
- ÿ www.unesco.org/water

Kjøp uten smerte

- ÿ www.ilo.org
- ÿ www.rugmark.org
- ÿ www.stopchildlabor.org
- ÿ www.dol.gov
- ÿ www.bls.gov
- ÿ www.geocities.com/CollegePark/Library/9175/inquiry1
- ÿ www.amnesty.org
- ÿ www.hrw.org
- ÿ *Human Development Report 1998, Consumption for Human Development, <http://hdr.undp.org/reports>*
- ÿ www.antislavery.org/selection
- ÿ www.icftu.org

Lev og la leve

- ÿ www.allforanimals.com/cruelfree1
- ÿ www.naturewatch.org
- ÿ www.iucn.org
- ÿ www.traffic.org
- ÿ www.eia-international.org
- ÿ www.ecocrimes.org
- ÿ www.eia-international.org
- ÿ www.savedolphins.org
- ÿ *Time Europe, Vol.155 No.15, April 17, 2000*
- ÿ www.socialinvest.org
- ÿ www.infolav.org

Gjør noe!

- ÿ www.europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm
- ÿ www.ecolabels.org
- ÿ www.ecolabel.no
- ÿ www.greenmoney.com
- ÿ www.cool-companies.org
- ÿ www.ethicalconsumer.org
- ÿ www.co-operativebank.co.uk/ethics
- ÿ www.gdrc.org/icm
- ÿ www.seen.org/exim/index

Norske kilder på nett

Du finner dette heftet i pdf-format på nettstedet www.miljolare.no. Der finner du også en oppdatert oversikt over de norske nettstedene som det er henvist til i heftet.

Om UNESCO

UNESCO (FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur) ble dannet i 1945. UNESCO har som formål å bidra til fred og sikkerhet i verden ved å fremme internasjonalt samarbeid innen utdanning, forskning, kultur og kommunikasjon. På denne måten vil en fremme respekt for rettferd, for lover og for de menneskelige rettighetene og frihetene som er nedfelt i FNs Charter og som gjelder for alle mennesker, uten hensyn til rase, kjønn, språk eller religion.

UNESCO har hovedsete i Paris. Organisasjonen har fem hovedoppgaver: Framtidsstudier (hvilke former for utdanning, forskning, kultur og kommunikasjon trenger verden i framtida?); å fremme utvikling og utveksling av kunnskap; å sette standarder, dvs. å utvikle og skape tilslutning til internasjonale regelverk og anbefalinger; å tilby ekspertise til medlemsstatene gjennom "teknisk samarbeid", som en støtte til deres utviklingsstrategier eller -prosjekter; og utveksling av informasjon innenfor spesielle fagområder.

UNESCOS innsats innenfor vitenskap, teknologi og bærekraftig utvikling er tverrfaglig og drives i første rekke av organisasjonens Sektor for utdanning og vitenskap. Denne har som mål å fremme verdier og etiske holdninger innenfor utdanning på alle nivå, som kan påvirke menneskers livsstil og atferd slik at de bidrar til å bygge en bærekraftig framtid.

For mer informasjon, kontakt:

UNESCO

Avdeling for videregående, teknisk og yrkesfaglig utdanning

7, Place de Fontenoy
75732 Paris Cedex 07, Frankrike
Telefon: +33-1-456 810 36
Faks: +33-1-456 856 22
e-post: j.heiss@unesco.org
Nettsted: www.unesco.org

Om UNEP DTIE

Avdelingen for teknologi, industri og økonomi innenfor FNs miljøprogram UNEP (UNEP DTIE) har som oppgave å bistå beslutningstakere innenfor sentrale og lokale myndigheter og i næringslivet med å iverksette strategier og tiltak som:

- ‡ er reinere og tryggere
- ‡ utnytter naturressursene effektivt
- ‡ sikrer at kjemikalier blir handtert forsvarlig
- ‡ tar miljøkostnader med i sine beregninger
- ‡ minsker forurensning og farer for mennesker og miljø.

UNEP DTIE har hovedsete i Paris og består av ett senter og fire enheter: Det internasjonale senteret for miljøteknologi (Osaka); Produksjon og forbruk (Paris); Kjemikalier (Genève); Energi og ozonspørsmål (Paris); samt Økonomi og handel (Genève).

Aktivitetene til UNEP DTIE er rettet inn mot bevisstgjøring, informasjonsutveksling, kapasitetsbygging, å fremme teknologisamarbeid, -partnerskap og -overføring, å skape større innsikt i miljøaspektene ved internasjonal handel, å bidra til at det blir tatt miljøhensyn når økonomisk politikk skal utformes og å fremme en kjemikalietrygg verden.

UNEP DTIE bringer næringsliv, myndigheter og frivillige organisasjoner sammen for å fremme miljøtilpasset næringsutvikling og å bidra til en bærekraftig utvikling.

For mer informasjon, kontakt:

UNEP DTIE

Avdeling for Teknologi, industri og økonomi

39-43, Quai André Citroën
75739 Paris Cedex 15, Frankrike
Telefon: +33-1-443 714 50
Faks: +33-1-443 714 74
e-post: sc@unep.fr
Nettsted: www.uneptie.org

Om MÉTA

MÉTA er en internasjonal frivillig organisasjon. Den omfatter spesialister innenfor miljø, bærekraftig utvikling og kommunikasjon som vil fremme en bærekraftig utvikling gjennom nye medier og teknologi. Organisasjonens viktigste aktiviteter omfatter forskning, å organisere arrangementer, å utvikle publikasjoner og kampanjer og å gi teknisk og vitenskapelig bistand til andre offentlige og private organisasjoner. MÉTA har tidligere samarbeidet med UNEP DTIE om initiativet "Advertising for a Better World", som tok sikte på å få media til å fremme bærekraftig forbruk. MÉTA utviklet youthxchange-konseptet og utarbeidet veiledningsmateriellet.

For mer informasjon, kontakt:

MÉTA

Media Ecology Technology Association

87, rue Faider
1050 Brussel/Bruxelles, Belgia
Telefon: +32-2-537 1845
Faks: +32-2-537 4753
e-post: info@e-meta.net
Nettsted: www.e-meta.net

Om Consumers International

CI ble grunnlagt i 1960 og er en uavhengig, ideell organisasjon som støtter, knytter sammen og representerer forbrukerorganisasjoner over hele verden. CI vil fremme en mer rettferdig verden ved å støtte opp under rettighetene til alle forbrukere, inkludert de som er fattige eller underprivilegerte. Fordi en erkjenner at behovene til forbrukere i framtida bare vil kunne dekkes om vi legger om til mer bærekraftige forbruksmønstre, har CI støttet youthxchange-prosjektet ved å bistå med innhenting av data og ved å gi råd om det endelige produktet.

For mer informasjon, kontakt:

Consumers International

24 Highbury Crescent
London N51 RX, Storbritannia
Telefon: +44-20-722 666 63
Faks: +44-20-735 406 07
e-post: consint@consint.org
Nettsted: www.consumersinternational.org

OM FORBRUKERRÅDET

Forbrukerrådet er en interesseorganisasjon for alle forbrukere i Norge. Forbrukerrådet skal arbeide for økt forbrukerinnflytelse i samfunnet, bidra til en forbrukervennlig utvikling og fremme tiltak som kan bedre forbrukernes stilling.

Forbrukerrådet skal bidra til å sette forbrukerspørsmål på dagsordenen og ivareta forbrukernes interesser ved å:

- ‡ Påvirke myndigheter, organisasjoner og næringsdrivende
- ‡ Dyktiggjøre forbrukerne gjennom informasjon, råd og veiledning
- ‡ Gi bistand til enkeltforbrukere.

Forbrukerrådet

Postadresse:

Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo
Besøksadresse: Rolf Wickstrøms vei 15
Publikumstelefon: 815 58 200
E-post: post@forbrukerradet.no
Nettsted: <http://forbrukerprtal.no>

OM UTDANNINGSDIREKTORATET

Utdanningsdirektoratet (Direktoratet for utvikling av grunnskole og videregående opplæring) ble etablert 15. juni 2004. Direktoratets hovedoppgave er å utvikle og sikre elevenes og lærlingenes rettigheter til en grunnopplæring av høy kvalitet, tilpasset den enkeltes behov.

Utdanningsdirektoratets virkemidler i dette arbeidet er kunnskap, lover, forskrifter, læreplaner, utviklingstiltak og dokumentasjon. Et eksempel på Utdanningsdirektoratets utviklingsarbeid er nettverktøyet for bærekraftig utvikling, www.miljolare.no.

Utdanningsdirektoratet

Kolstadgata 1
Postboks 2924 Tøyen, N-0608 Oslo
Telefon: + 47 23 30 12 00
Telefaks: + 47 23 30 12 99
E-post: Post@utdanningsdirektoratet.no
Nettsted: www.utdanningsdirektoratet.no

www.unesco.org
 United Nations Educational
 Scientific and Cultural Organization

Tel: (33 1) 45 68 10 00
 Fax: (33 1) 45 67 16 90
 Telex: 204461 Paris; 270602 Paris

UNESCO Division
 for the Promotion
 of Quality Education

*Education for
 Sustainable Development*

7, place de Fontenoy
 75732 Paris Cedex 07
 France
 Tel: (+33 1) 456 810 36
 Fax: (+33 1) 456 856 35
 e-mail: j.heiss@unesco.org
 www.unesco.org/education

www.unep.org
 United Nations Environment Programme
 P.O. Box 30552 Nairobi, Kenya
 Tel: (254 2) 621234
 Fax: (254 2) 623927
 E-mail: cpiinfo@unep.org
 web: www.unep.org

UNEP Division
 of Technology, Industry
 and Economics

Sustainable Consumption

39-43, quai André-Citröen
 75739 Paris Cedex 15 France
 Tel: (+33 1) 443 714 50
 Fax: (+33 1) 443 714 74
 e-mail: sc@unep.fr
 www.uneptie.org/sustain

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

FORBRUKERRÅDET

